

DESTINATION
FALKENBERG

Datum

2018-09-04

Johan Bengtsson, Projektledare

Idé besökscentrum om atlantlax vid Herting

Bakgrund

Destination Falkenberg fick i våras frågan om att medverka i ett s.k. Eu-life projekt som samordnas av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Lifeprojekt är ett av EU's verktyg för att nå uppställda miljömål vilket i detta fall handlar om art och habitatdirektivet. En god anledning till att medverka i en samordnad ansökan är att denna typ av projekt ofta behöver vara stora för att, den ofta ansträngande administrationen kring projekten, ska vara mödan värd. Ansökan omfattar i huvudsak fiskvandringar och biotopåtgärder i åar runt om i regionen, men Falkenbergs del skulle vara en informationsinsats i form av ett besökscentrum vid Herting. Ansökningsförfarandet samordnas av anställda på länsstyrelsen i Västra Götaland. Idén om ett informationscenter på temat lax har lyfts vid flera tillfällen under en utsträckt period i Falkenberg. Idéerna har haft lite olika fokus inom områden lax, laxfiske, laxfiskets historia, Hertingprojektet och har också gått brett från det stora till det lilla. Nedan utkast är ett förslag på hur man inom ramen för ett Eu-lifeprojektet och med extra åtgärder utanför projektet kan skapa en helhet som skulle attrahera en bred målgrupp och flera besökare till Falkenberg. Destination Falkenberg har medverkat i första steget till en ansökan, en "concept note" som lämnades in i början av sommaren, och står i höst inför beslutet att medverka i ansökan som ska lämnas in vid årsskiftet. Ansökan kräver att Falkenbergs kommun förbinder sig till att utföra åtgärder inom projektet och det krävs också en samverkan mellan flera olika förvaltningar och bolag inom kommunen.

Sammanfattning av idé

Utgångspunkten i informationsinsatser är faktiska åtgärder som ligger inom ramen för Eu-lifeprojektet, dessutom innefattas närliggande kunskapsområden som är indelade i olika teman. Syftet är att skapa allmän kännedom och förståelse kring Atlantlaxen, dess situation i nutid och dåtid och de insatser som görs för dess fortlevnad. Ett mindre besökscenter med ett café beläget i en gammal restaurerad laxodlingsanstalt vid Hertings kraftstation kommer att fungera som nav i projektet. Med hjälp av en mobilapp och ett hårdvaruguidesystem med en mottagningskapacitet på uppskattningsvis 30 besökare per timme kommer information om området att göras tillgänglig. De

guidade turerna kommer att vara indelade i temaområden som ex. ; *Laxen nu och då*, *Atlantlaxens ekologi från hav till källa*, *Ekosystem i rinnande vattendrag*, *H2O och hydrologi*, *Hållbar vattenenergiutvinning*, *miljöåtgärder och konduktivitet*, *Laxen som naturresurs nu och då*, *nätverket natura 2000*. Guideturerna är geografiskt avgränsade till området kring Ätran, Hertings kraftstation (H1) och Hertings kraftstation (H2) där den sistnämnda även utgör ett visningsrum. Informationen utgörs av berättande, foto, film, animation och text och på engelska, tyska, franska och svenska. Området har exceptionellt högt miljö och rekreationsvärde. Platsen är välbesökt för fiske men även andra aktiviteter finns i närområdet som utgör en turistisk hot spot i Falkenberg. Med ett turismindex på 262 för 2016 (indexerat med Sverige som bas 100) är Falkenberg ett perfekt mål för besökare. Vi räknar med att totalt nå ca 30 000 mottagare årligen. Innan projektets genomförande planeras att noga studera liknande utvecklingsprojekt som t.ex. InterReg projektet Defencearch och coastal past. Kunskaper i projektet presenteras i en slutrapport vilket gör att andra destinationer kan dra nytta av erfarenheterna.

Målgruppen

Besöksmålet är riktat till:

- Svenska besökare med ett intresse för natur och naturvård
- Nationella och internationella besökare med ett speciellt intresse inom natur och naturvård (technical visits)
- Barn och ungdomar som har natur och naturvård som en del i läroplanen (skolklasser)

Informationen

När man kommer till besökscentrat får man kunskap inom ett brett område som har den gemensamma nämnaren att det på ett eller annat sätt berör laxen. Man ska utan några särskilda förkunskaper kunna ta del av information så att man får en allmän kännedom om laxens situation, vad som gjorts och vad som görs för att förbättra den ytterligare. likväl ska personer med specialintresse inom miljöteknik, biologi, ekologi, historia kunna få kunskaper kring detaljer inom olika ämnesområden. Informationen presenteras i digitalt format via app och i vissa delar genom skyltar och skärmar på plats genom; text, film, illustrationer, animeringar och/eller berättarröster.

Laxen nu och då: Beskriver laxens förutsättningar från istid till nutid. Hur den har påverkats av yttre omständigheter genom historien som ex. geologiska processer, jordbrukets utveckling, utveckling av vattenkvarnar, timmerflottning, årensning, industrialiseringen, vattenkraftsutvinning, anläggningsarbeten, fiskodling, yrkesfiske.

Atlantlaxens ekologi från hav till källa: Beskriver laxens livscykel från hav till källa och även andra migrationsvandring i stort för olika fiskarter.

Ekosystem i rinnande vattendrag: Beskriver hur ett rinnande vattendrag fungerar och hur dess sammansättning bildar ett ekologiskt system

H2O och hydrologi: Vattnet kretslopp och dess funktion som skapar förutsättningar för liv. Hur vi använder vattnet, vad som påverkar vattnet, vad vi gör för att skydda vattnet.

Hållbar vattenenergiutvinning: vattenkraftens utveckling historiskt, el och el-försörjning kopplat till övriga miljömål, miljötekniska åtgärder inom vattenkraft.

Projekten: Beskriver de olika miljöåtgärdsprojekten inom projektet Högvadsån/Ätran, Öreskilsälven, rolfsån och Lärjån

Miljöåtgärder och konnektivitet: Problembeskrivning fiskvandring och vandringshinder. Olika exempel på "bästa möjliga teknik" för fiskvandring.

Laxen som naturresurs nu och då: Laxens betydelse för människor historiskt och idag. Yrkesfisket och fritidsfisket. Fisketurism som motor för hållbar utveckling

Nätverket natura 2000: allmän beskrivning av vad ett natura 2000-område är. Information om Ätran och Högvadsån. Status för olika skyddsvärda arter inom området.

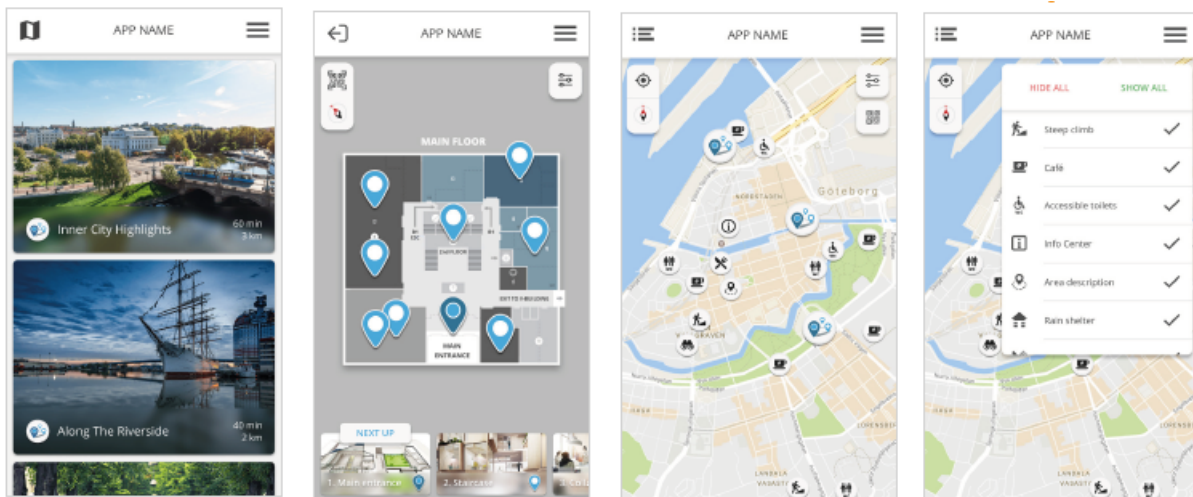
Platsguidning

Tanken är att skapa starka berättelser och digitalt innehåll som illustrerar Atlantlaxen situation. Vi vill att guiderna ska vara lättillgängliga för både dem med smartphones och utan, och ett hårdvaruguidesystem (digitala plattor) kan lånas ut vid laxodlingsanstalten. Där kan man också få tillgång till hörlurar vilket inte alla bär med sig alltid.

ex. hårdvaruguidesystem

Guideturerna kommer att vara utomhus i naturen längs Ätran/Högvadsån och inomhus i lokaler (ex. Laxodlingsanstalten, Hertingskraftverk H1 och H2, Sjöbergs laxrökeri). Guidepunkten anges med en siffra på en guidepin, via GPS i telefonen eller manuellt av användaren på en karta.

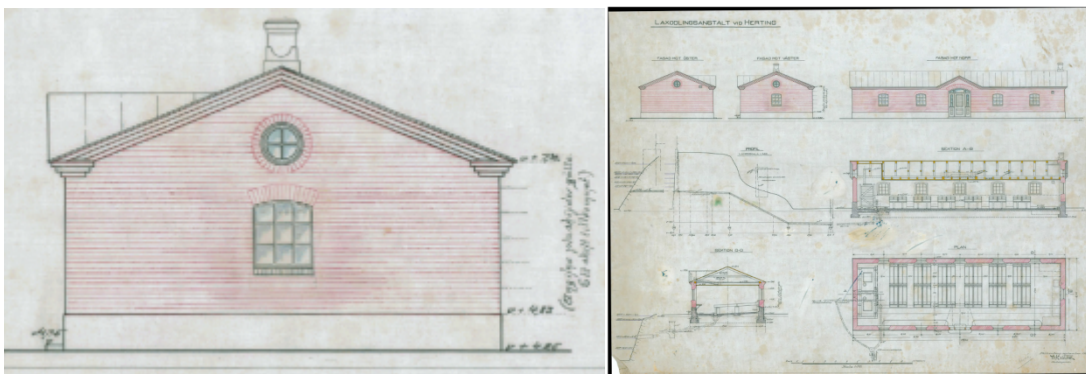
ex. digitala guideturer

Laxodlingsanstalten

Även om stödutsättning av lax av nöd förekommer i vissa svenska vattendrag är detta en verksamhet som bedöms vara ett avslutat kapitel i Ätran. Laxodlingen kompenserade för den minskade smoltproduktionen som följde, bland annat av vattenkraftsutbyggnaden. Laxstammen i Ätran har en genetisk sammansättning som bedöms vara relativt opåverkad av odling. Vi ser att den moderna laxförvaltning går i riktning mot att vara ekosystembaserad.

Byggnaden

Laxodlingsanstalten uppfördes 1914 på stadens initiativ, efter ritningar av B. Hellerström. Driften sköttes med anslag från bland andra hushållningssällskapet. På 1940-talet gick det knackigt med odlandet, fiskerikonsulent Sörensen hyrde under en tid lokalerna för sportfiskeändamål och senare använde elverket byggnaden som förråd. Laxodlingsanstalten vid Herting omnämns för första gången i ett av drätselkammarens protokoll 1882. Laxodlingar fanns även i Vessige och Hårsaveka.

Byggnaden är idag i dåligt skick och har, innan öppnandet av Hertingforsen, under perioder varit drabbad av översvämning under höglöden. Den används inte för något speciellt ändamål idag.

Byggnaden ligger i ett mycket naturskönt område inom gångavstånd till Falkenbergs centrum i utkanten av stadsparken Vallarna. I direkt anslutning ligger Laxbron, Hertingforsen, Hertings kraftverk och laxfiskestugan, som är knutpunkten för Falkenbergs laxfiske.

Laxodlingsanstalten idag

Exempelskiss café exteriört

Exempelskiss med återvunnen generator H1

Byggnadsåtgärder

Byggnaden restaureras så att den exteriört vid slutförandet är i stora drag likt sitt ursprungliga skick. Den anpassas interiört så att den fungerar för en enklare caféverksamhet och till byggnaden dras därför också nytt avlopp, och toalett för personal och besökare ordnas. I området kring byggnaden anläggs en enklare uteservering direkt på mark vid åstranden. Byggnad och området anpassas så det är tillgängligt för personer med rörliga funktionshinder. Möjligen behöver översvämningsskydd även uppföras permanent eller provisoriskt vid extrema vattenflöden.

Laxodlingsanstalt interiört idag

Exempelskiss café interiört

Verksamhet

Laxodlingsanstalten kommer fungera som ett nav för guideturerna runt området. Här kommer finnas en utställningsdel och en caféverksamhet. Utställningsdelen består av skyltmaterial, broschyrmaterial och digitala skärmar. Besökscentret beräknas vara öppet 6 månader under sommarhalvåret. Här kan man få information om de olika guideturerna och hämta ut hårdvaruguidesystem och hörlurar.

Exempelskiss Café med utställning

Exempelskiss café med utställning

Herting 1

Herting 1 är den äldsta av de två kraftverksstationerna uppförd 1903. Kraftverket är i drift under hela året och är en industrianläggning och arbetsplats. Guideturer får därför inte ske på ett sätt som påverkar produktionen, arbetet eller säkerheten på plats. Under 2019 kommer det ske en modernisering av anläggningen genom ett generatorbyte. Byggnaden avskärmas med glasväggar som gör att besökare kan komma in i anläggningen utan att för den delen kunna komma i direktkontakt med generator eller instrument. Glasvägg sätts upp som hindrar besökarna att ta sig in i lokalen med en dörröppning som motsvarar befintlig öppning idag. Väggarna ska även gå att helt plocka ner vid speciella tillfällen då det behövs.

Runt kraftverket finns fisktekniska åtgärder som i den mån det är möjligt även görs tillgängliga för besökare. Alla åtgärder måste göras med alla säkerhetsaspekter i åtanke. Anläggningen kan ha speciella öppettider och i entrédörr installeras ett tidstyrt dörrlås.

Herting 2

Herting 2 är det mindre av de två kraftverken som ligger uppe vid GC-bro. Enl. gällande vattendom får kraftverket inte vara i drift under delar av året då laxen vandrar och Hertingprojektet innebar, som ett medvetet beslut, ett produktionsbortfall. Anläggningen är i behov av stora investeringar för

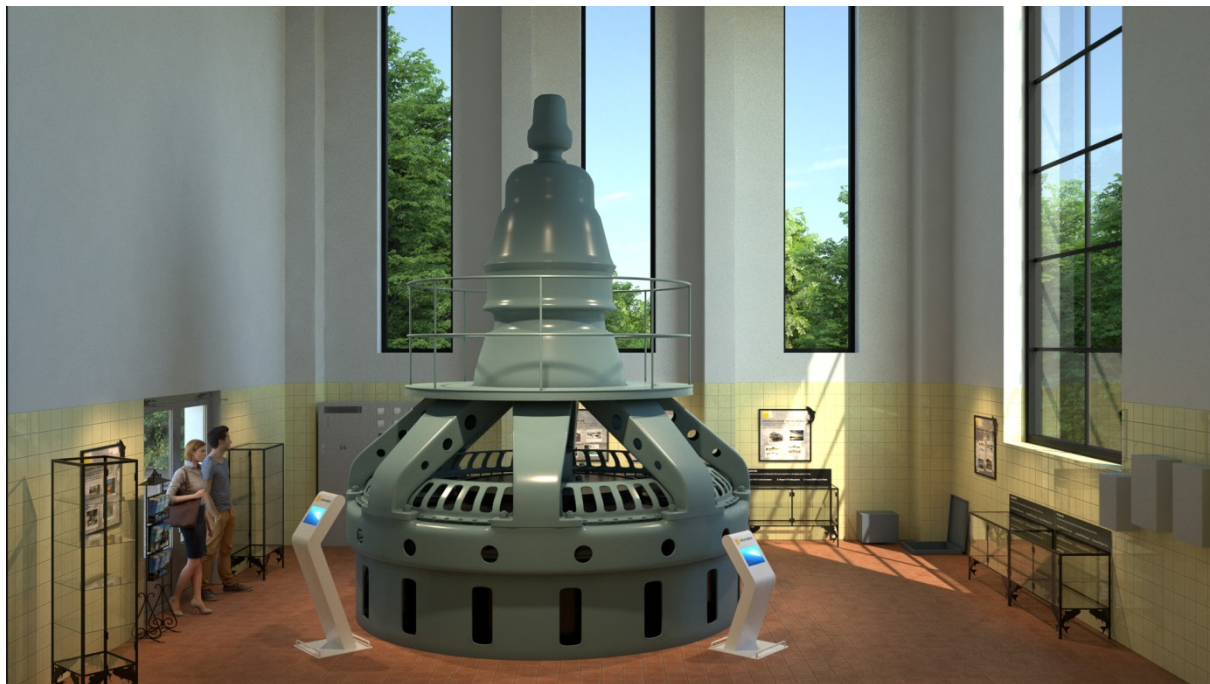
drivas vidare. Investeringar som inte är lönsamma enl. kalkyler räknat med dagens el-priser. Förslaget innebär att anläggningen inte längre kommer att producera el utan fungerar som en utställningslokal. Delar av anläggningen behövs dock fortfarande för att styra olika delar av anläggningen, som ex. dammluckor. Det är därför en del utrustning som behöver finnas kvar längs väggarna.

Bild över området, H1 syns längst upp i bild och H2 längst ner närmast GC-bro

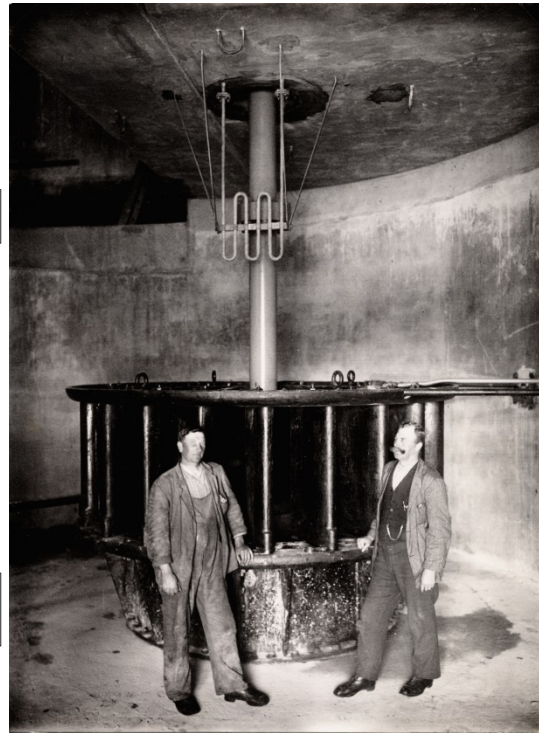
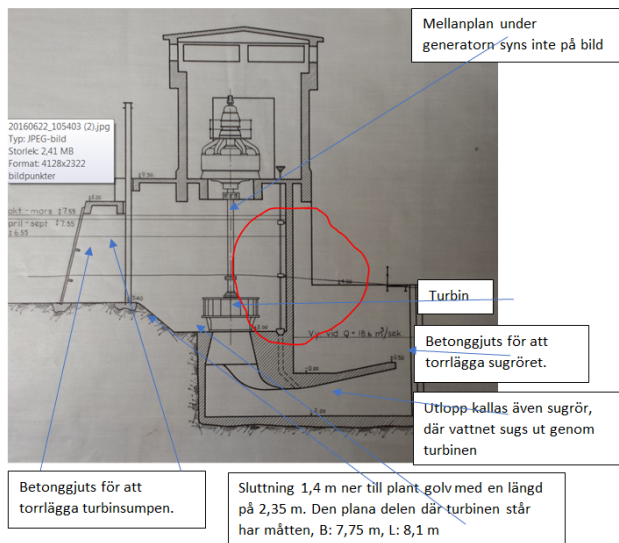
Byggnadsåtgärder

Inom projektet görs bygganden och delar av området runt anläggningen tillgänglig för besökare. Den används som utställningslokal med informationsmaterial (rörlig media och skyltar). Anläggningen i sig blir också en viktig del för att förklara vad vattenkraft är och hur det fungerar. Byggnaden görs tillgänglig med hjälp av ett tidstyrt dörrlås. All onödig apparatur plockas bort och all nödvändig skyddas från besökare. Lokalen fräschas upp och byggandens väggar och ytor runt generator används i utställningen.

Exempelskiss utställning H2

Den mest omfattande och spektakulära åtgärden görs i turbinrummet. Utrymmet under byggnaden "turbinsumpen" görs tillgänglig genom att inloppskanalen och "sugröret" gjuts igen och därmed torrläggs. Rummet nås av spiraltrappor mellan byggnaden och den gamla dammluckan. Att göra ett sådant rum tillgängligt för människor är något helt unikt och rummets välvda och raka väggar kommer också att användas som en del i utställningen med filmvisning. Det behöver göras en brandtekniskt undersöka att det är möjligt att skapa adekvata utrymningsmöjligheter. Möjligen är ett bakvattenskydd/mur och en nödutgång från lokalen i nedströms riktning en nödvändig åtgärd.

Skiss över åtgärder och turbinsumpen och en äldre bild över turbinsump i H1

Exempelskiss visningsrum med 30 sittplatser och 180 grader visningsskärm (nedströmsvy)

Exempelskiss visningsrum (uppströmsvy)

Finansiering och genomförande

Besked om huruvida den ”concept note” som inlämnats går igenom bidragsgivarens granskning, och man kan gå vidare med en fullständig ansökan, beräknas ges i oktober. Därefter sker ett intensivt arbete med ansökan. Ansökan omfattar ca 5 miljoner med en avvikelse på +/- 10 %. Kommunen förbinder sig att genomföra de åtgärder som omfattas av projektet. Den totala kostnadsmassan enl. förslaget är inte beräknad och det krävs en kalkyl av detta. Besked om ansökan väntas lämnas våren 2019 och projektet pågår därefter under en 5 års period.